

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR

BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

Pályázati beszámoló

Pályázati azonosító: 208111/00005

Benyújtó: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár

Elnyert támogatás: 1.000.000,- ft

Téma: A „Dankó-féle” huszita antifonárium teljes restaurálása

Az un. „esztergomi kódexkatalógus” (<http://www.bibliotheca.hu/digitalis/kodexek.htm>) készítésének munkálatai közben az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár kódexállománya is restaurálásra került. A legtöbb példány esetében általános, tisztító kezelés volt alkalmazható, de a leginkább rászoruló köteteknél pályázati forrásból nyílt lehetőség a teljes restaurálásra.

Az esztergomi Bibliotheca az egyházi gyűjtemények között az egyik legnagyobb állományú könyvtár, beleértve kódexgyűjteményét is. Ezek elhelyezése, digitalizálása, kiállítása, tudományos feldolgozása kiemelt jelentőséggel bír a magyar és európai kulturális örökség szempontjából.

A Dankó-féle huszita antifonárium 16. század közepi, prágai munka. Korábbi tulajdonosáról, Dankó József (1829-1895) esztergomi kanonokról kapta a nevét. Az utraquisták használatára készült, másolója a kódex végére Husz János ünnepét is beillesztette. Gazdagon díszített munka, a nagyobb ünnepek kezdőoldalánál fedőfestékes iniciálékkal ékesítve.

Digitalizált változata az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár honlapján tekinthető meg (www.bibliotheca.hu/Bibliotheca digitalis).

Forrás:

Körmendy Kinga, Lauf Judit, Madas Edit, Sarbak Gábor, Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, az Érseki Simor Könyvtár és a Városi Könyvtár kódexei, szerk. Madas Edit, Esztergom, Budapest, Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár, 2021

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR

BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

A restaurált dokumentum: Antiphonale Ecclesiae Pragensis ad usum Utraquistarum - 'Dankó-féle huszita antifonárium'. Jelzete: MS.I.313. Papír, 16.sz. eleje, Csehország (Prága) - I, 266 levél - 340x220x[60]75cm – latin, cseh

A dokumentum állapota restaurálás előtt:

Kötés:

Rozsondai Marianne meghatározása szerint **16. századi prágai gótikus egész bőr** kötés. Gerince **19. századi** fehér cserzésű bőr kiegészítés. **Réz veretei** nürnbergi sarok- és középdíszek csúszógombokkal, arcnál két csattal. A háttáblán csak arcnál maradt meg a két sarokveret, a nyílás mellett csak fejnél van egy **újabb készítésű sárgaréz csúszógomb**; a szíjak és a leszorító lemezek elvesztek.

A kötetet ért **vízkar** következtében mindkét táblán több helyen fölpúposodott a bőr, a ragasztás elengedett. A **19. század végén a kötetet megbontották**, az eredeti gerincbőrt nyílásban egyenesen átvágták és a könyvtestről leemelték. A könyvtest gerincére ekkor került rá **az új bőrgerinc**.

Táblái **bükkfából** készültek.

Könyvtest:

A 19. század végi javítások után az oldalakat a felső sarokban ceruzával **megszámolták** (1-536.). A számozásban a **451. oldalszám után tévedésből 456.** következik. A kötet papírja *Pelbárt Jenő* meghatározása alapján Augsburgban készült 1498-ban, motívuma nagyméretű latin kereszties korona.

Lauf Judit felfedezése alapján az **első két quaternio levelei össze vannak keveredve**. Ez a 19. századi javításkor történhetett, mert a kötet sérült, hiányos első/utolsó lapjait ekkor ívezték újra. Mivel a szakirodalom már ebben a sorrendben hivatkozik az oldalakra, a jelenlegi restaurálás során sem állítjuk vissza az eredeti sorrendet.

Piros kottasorokkal vonalazták meg minden oldalt. Az íróanyagok különböző keverésű **vasgubacs tinták**. A szöveg **gazdagon iniciált**: a mondatok elején sok helyen **piros és kék iniciálék** vannak, illetve **sárga megerősítő vonalakkal** díszített tintával írt nagy kezdőbetűk. A kék fedőfesték jellegzetes **azurit** (bázisos réz-karbonát), változó keverésű-színű, de jellemzően alacsony kötőanyaggal.

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR

BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

A mondatkezdő **piros iniciálék** (és a kottasorok) festékei stabilabbak, jellemzően a vizes kezelést is fixálás nélkül bírták.

Tizenkét nagy, két kottasor nagyságú **igényes iniciálé maradt meg a kötetben** (p. 1., 12., 106., 142., 149., 158., 169., 300., 351., 366., 449., 461.), többet kivágtak (p.186., 221.). Sok színt (fedőfestékeket) és aranyat is alkalmaztak.

A kötet valamikor **súlyos vízkárt**, majd **penészfertőzést** szenvedett. A 19. század végén az első két- és az utolsó ívet lebontották, újraívezték, a lapszéleket kipótolták. A javításhoz **magas fatartalmú gépi papírt** használtak. Ilyen papírral javítottak a könyvtest belsejében is ott, ahol a penészes lapszéleket kellett megerősíteni. A restaurálás során néhány javításon magyar ill. német nyomtatott szövegtöredékeket találtunk. A magyar töredékek közül egyen a '*Nyom. Neumaye..*' részlet vehető ki, ami Neumayer Ede nyomdájára utalhat. Ez a nyomda Budapesten működött 1881 és 1903 között. Ebből adódik, hogy a javítócsíknak felhasznált töredékeket a két időpont között nyomtatták, tehát a **javítás ideje mindenképpen 1881 utánra esik**.

Előzékei a 19. századi javításkor kerültek rá, zöldes színű gépi papírból készült **betáblázócsíkokkal** (ezeken nyomtatott vonalak is voltak). **Elöl egy 1818-as** évszámvízjeles levélpár van áthajtva az első íven, (a tükörrre ragasztva Dankó József exlibrisze). **Hátul** egy ettől eltérő, vízjel nélküli, **facsiszolat tartalmú tükör** van csak, áthajtva az utolsó, javított, egy levélpáros íven.

Elvégzett beavatkozások:

- A könyvtest kifejtése a kötésből: az előzéktükrök föláztatása, a betáblázócsíkok és a 19. századi bordaerősítések felemelése
- A gerincbőr kibontásához a táblákról a nyílások melletti vereteket/csúszógombot le kellett emelni a szegecsek kiütésével.
- A fűzés bontása a jellegzetességek, kiegészítések írásos és fotózott dokumentálásával.
- A veretek tisztítása, részben a táblákon, körülmaszkolással.
- A háttábla élére helyezett bőrpótlás (az eredeti gerincbőr) fölhajtása, az egykor penészfertőzött tábla átkenése etanollal, a bőr visszazárása.
- A táblabőrök konzerválása likkerrel. A fölpúposodott felületek visszarakasztása keményítő bejuttatásával és enyhe melegített préseléssel.

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR

BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

- A 12 nagy iniciálét védő savassá vált áttetsző papírokat eltávolítottuk és a restaurálás után sem pótoltuk.
- Az ívek bontása, óvatos portalanítás gyúrható radírral. Több helyen viaszfoltok, -darabok voltak a felszínen, ezeket mechanikusan távolítottuk el.
- A papír savtartalmának vizsgálata Merck féle finomskálás indikátorral extraktumban. Az eredmény még a penészfoltos területeken is (pl. p.524 fejnél) 5,5-6 pH értékeket adott. Ez alól csak a hátsó előzéktükör volt kivétel, ami egyértelműen savas kémhatás mutatott, így a savtalanítására is szükség volt.
- A nagy méretű, sok színnel festett iniciálék fixálása
- A kisebb piros bejegyzések és az azurittal festett iniciálék fixálása két rétegben fölhordott polyvinyl-butyrál etanolos keverékével történt. A papír nedves tisztítása kézmeleg tiszta vízben. A meggyengült papír megerősítése és a hiányok kiegészítése nedves közegű papíröntéssel. Utánerővezetés metilcellulózzal.
- A vastagon fölvitt vasgubacs tinták kis része megmozdult a hosszas nedves kezelésekként, a tinta fölöslege levérzett.
- Új bőrbordák és kapitális borda készítése fehér cserzésű kecskebőrből.
- Az első előzék egy új japánpapír betáblázócsíkkal együtt áthajtottuk az első íven, a hátsó tükörhöz csak japánpapír betáblázócsíkot rögzítettünk.
- Az ívek fűzése új kenderzsineggel az eredeti technikát követve. A kapitális-bordán díszítés nélkül fordul vissza a fűzőszál. A hátsó tükör a betáblázócsíkkal csak fűzve lett, áthajtván nem.
- Bár eredetileg nem volt a gerincen kasírozás, de a stabilitás növelése érdekében a bordaközökbe lenvászon kasírozásokat tettünk (enyv, keményítő). Végeiket a táblák belső oldalára kasíroztuk.
- Betáblázás az eredeti stífték segítségével. Új, a táblabőrökhöz színezett gerincbőr felhúzása. A régi (19. századi) bőr felülete töredező és elszürkült, ezért végül nem ez került vissza a kötetre.
- A nyílás melletti konzervált veretek visszaszögélése. A fémek felületének lezárása.
- Előzések kiragasztása rizskeményítővel. A hátsó előzékre a régi felirat visszaragasztása.
- Tárolás egyedi savmentes dobozban.

A dokumentum elhelyezése: a példány restaurálás után megfelelően ellenőrzött körülmények között (pára, hőmérséklet), tűzbiztos trezorban került elhelyezésre.

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR
BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

A restaurálást Kollár Zsuzsa és Fehrentheil Henriette kamarai restaurátor végezte el.

A beszámoló restaurálásra vonatkozó része Fehrentheil Henriette szakmai beszámolója alapján készült.

Esztergom, 2022. november 3.

Szalai Katalin
igazgató

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR

BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR

BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

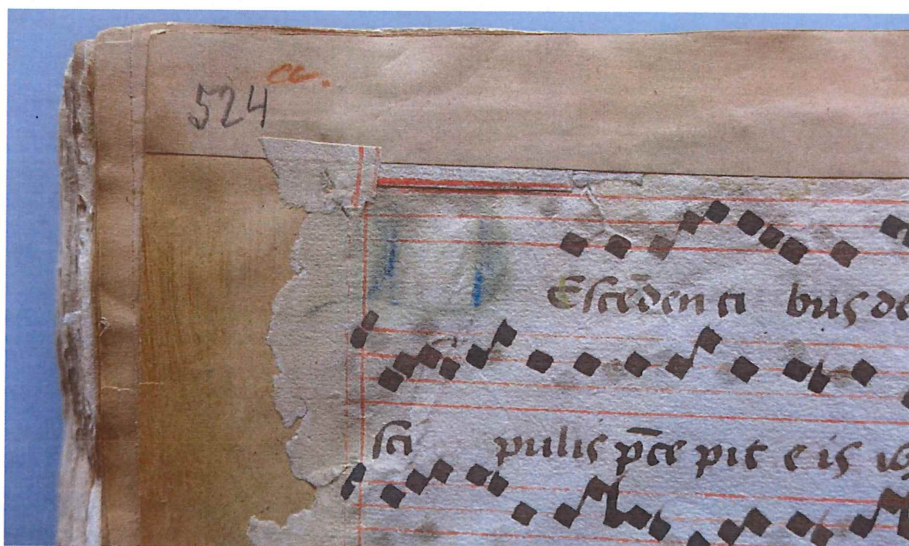

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR
BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR
BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR

BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR

BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS

